

Əbdüləli MÜCAZİ

AZƏRBAYCANIN GÜNEY MAHALI ŞƏBÜSTƏRDƏ “AXIR ÇƏRŞƏNBƏ” MƏRASİMİ

Novruz bayramının ən şənlik mərasimlərindən biri axır çərşənbə axşamı və axır çərşənbə günü mərasimləridir. Nə zaman ki, Novruz bayramı bərpa olunub və od yandırma mərasimi Novruz bayramında bab dursa, o zamandan bu şənliklər Türk ellərində icra olarmış. Mümkün idi adı çərşənbə olmuyaydı, ayrı ad olaydı, ancaq bu mərasimlər tamamilə və eynən olarmış. Bu od yandırma şənlikləri Novruz mərasimlərindən ayrılmayan bir mərasimdir ki, min illər boyu davam edib və heç dövlət, din və e'tiqadlar onu aradan apara bilməyiblər, bəlkə də özünüküləşdiriblər. Ona görə bu mərasim də o paydar¹ və daimi mərasimlərdən biridir. İndi isə Güney mahalında axır çərşənbənin necə icra olunmasından bir para mərasimləri təqdim edirəm ki, uşaqlar, yeniyetmələr və gənclərimiz bu mərasimləri yaddan çıxartmasınlar.

Azərbaycanın Güneyində həftənin 5-ci gününü çərşənbə və ilin sonuncu çərşənbəsini axır çərşənbə adlandırırlar.

İllər boyudur ki, Güney mahalında həftəbazarlar qurular, məsələn, Mərənddə, Sofyanda, Xammədə, Sisdə, Şindvarda, Təsiddə və başqa şəhərlərin hər birində həftədə bir dönə bazar günü və Şəbüstərin bazar günü də həftənin beşinci günü, yə'ni çərşənbə günləri olar. Şəbüstərlilərin taleyinə və bəxtinə uyğun olaraq ilin axır çərşənbəsi də Şəbüstərin bazar günü ilə müsadif² və bərabər olar.

Şəbüstərdə axır çərşənbə günü bazar günü olursa da, onun qabaqki günü, yə'ni bazar axşamı uşaq bazarı adlanır. Bu iki gündə (bazar günü və bazar axşamı) Güney mahalının tamam şəhərlərindən və 92-dən yuxarı kəndlərindən ailələr Şəbüstər bazarına gəlirlər.

Şəbüstərin bazar axşamında (uşaq bazarında) tə'rifə, tövsifə sığmayan şənliklər olar ki, gəl görəsən.

Alverçilərin çoxu tükanlarının eşiyində matahlarını³ uca səslə oxşayrlar. Çıraqlar yanar, gəl-ged çoxalar, tükanlarının qabaqlarını parlaq parça və kağızlarla bəzəyərlər. Tükançıların artıq köməkçiləri olar, alverçilər bir ay qabaqdan bu günlərə lazım olan şeyləri hər hardan olmuş olursa, alıb hazırlayırlar.

-----
1. Əsahl
2. Təsadüf
3. Mal

1. Uşaqların bazara getməkləri və çərşənbəlik almaqları:

Áó yóí – áaçad áððàì ù (nàðýí áý yóí ó) àà-áí àeàð, àpéòé àaðààeàð, àà-ùeàð áý àùnaúa àànyé, ààeí àpéoyó yóí óçáyí áó ì ýðàñeì èýðáy èaçùì í èaí àeéýðe àeì àà ò-óí, éaíeéàòì yeyðý í óé àáðýðeyð áý èaçùì èaðù í èaóúó àeé-èýðe àaí àùðàðeàð áý í íeàðù àí nòeàðù eéý àeðeééáý áaçadà ýpí àýðýðeyð. Í ùeáí óààèeàðù àaçà í àeòàðeàðùí ù yeeýð, èe-èe ááùù àaðààeàðùí ùí yeeí áýí óóàð, àa-çadàà nàðàí ì ààùeàðù ýpñoyðý-ýpñoyðý, àeà-àeà, áaçadùí áó ààùíí ààí í àa-ùíí à àí àðàð áý yóí í ðàeà áýáýð àí èaí àùðàð, àí úàà í àùàðà àáý àaéúàðeàð.

Óààèeàð í yóí àððàì -áùù áý àpéóèeyð nàààùeú yóí (àðùð -ýðýí áý yó-í ó) í àeúí aí àeéýðe éàðe ýyeàeéúý ì ýñðýó àáýðeyð.

Í íeàðàáí áý'çeneíeí ààùí ù ýýòeðeðe: Nàðñ nònyé¹, ààòàààí -àð-àòù², -àòì àà ààù, ì àçàeàá³, èe-èe èóçý, ààeàúa ààààe, óóoyé, pçeyðeí ý àýñòì àe, úí ðàá áý áí àeàðù àaí àùðàùù àeéýðe èe, í íeàðùí úýð àeðe àeð éáðáy èaçùì í èa-úàà, ì ýñyeyí, àaçà áý nòeà àýeéèì ýì eò nò èóçýñe, àeí à, ààðàà, ýí í èe eè-ðàí, nòðì ýààí áý áý'çe áýçýe àeéýðe àeàðeàð.

2. Axır çərşənbə günü və böyüklərin bazara getmələri:

Áó yóí áý àeéýíeí àpéoyó Òyaónoyð áaçadùí à ýááýð áý àðùð -ýðýí áýeý áý í íeàðç àeàðàì ùí à úýð í ý èaçùì í eòðña, àeàð, àáý ýýeðeyð. Áó àeúí àùà-èaðàà ýýýð àeð àeéýíeí àaçà í eòàí eú eòðyeyí e áý í eòàí eú ýyeéí e í eòðña, í íeàðà àààà⁴ àí àðì àùà èaçùì í eáí àeéýðe àeàðeàð, í ùeáí à eí ó⁵, àeàeàð, èpéí ye, ààòì àà, úí ðàá, àýñòì àe, èyèéý áýí à, áýàeì çàì aí èýí àeýðáy eòðyeyí eýðý áàe ááùù, àí èaàó, àeéýe àí èaùù áý eòðeéáýí àpðe⁷ àeì àeú eàeéýð. Óaçà ýyeéí í eòðña, í í à àà -àeèeèe àí eàeàðeà í àeòàð, ðýí ye à-úà àí eàeú -ààùðà, -àðáýá⁸, ààòì àà, áýçýe àeéýðe, àùçúe àí eààà áý èyèéý áýí à áý eáì yee àeéýðe àeàðeàð.

Èòðyeyí ý áý ýyeéí ý ààààà ò-óí èaçùì í eáí èaðù àeáí àaí nì í ðà pçóí ý áý àeéýñeí ý áý úýð eèì nyey úýð í ý àeàðàì eúà ààðì ýeèeàðeyð í í ó áý àðùð -ýð-ýí áý yóí ó áý àeàðàì yóí eýðeíeí eáì yee àeéýðeí e àeàðeàð. Áó eáì ýeèeýð çàì áí-çàì aí èýí àáýeyí á áý øyúýðáyøýúýð ààeàúa øýðàeýðe í eàð, ì ý-ñyeyí, áýàeì çàì aí ì eáý í eáí èýí àeýðáy ýðeè, àeì à, àðì óò, àeú, úàéàà ààðòù (àòðòó), øí ð àí ç, áàààì e-e, eèòì eò, ýí ùeð áý àòðó óò, eéáý, í óóóà, Óðì ó àí øàáù, àí ç úàeààñù áý eáààe èýàeí eýð⁹ í eàðàù. Èàeéí ì eáý í eì àeáí

1. Nyuyíy

2. Í eóí úàà í pàòàòð. Óàòàààí àóçyeàeéí eò òí í óí e-eí ý ààò eúúàà øeèeúeààààeàð.

3. Í eóí úàà í pàòàòð. Èóí óðàeàáýí çýð e-e aí ø àòòààáí úaçùðeáí àð. Óúó àeç í eàð áý í ðàeà ì ùò àòðeàð. Óçýðeí ý áý nàí àaúeáí àð. Nàí úí óuóí ó eéyye àóçyeàeà ààðì àùà àòàðeàð. Í í ó úàààeà òeèeàeàð, nàí à-úeà-à-úeà òùðeáí úà eáðý àòòýð áý eáðáy òùðeáí àð.

4. Nyééàð í eòàòòà

5. Í áí úyè

6. Áòðòàá

7. Í àí àà

8. Èýeýúàeú

9. ×ýðýç (eèòì eò, áàààì, àí ç áý ñ. ààðùòùù)

kəndlərdə hədik, halva və ya bazarda satılan şirniyatdan faydalanardılar, amma şəhərlərdə sənətlə hazırlanan şiriniyat, irəli gəldikcə çoxlu yeməli şinilər də araya gəlirdi və xalq onlardan faydalanardılar ki, indi də təqribən o cürə edirlər.

Bu şirnilərdən neçəsinin adını gətiririk – şukulat, noğul, rahatülholğum, baslıq, pəşmək, şəkər halvası, qoz halvası, kanfet və mampas, ətləsi, şəkər pənim, yeddiləvin (qors şəkəri) və s.

3. Axır çərşənbə axşamı yaslı (əzal) adamın evinə getmək:

Axır çərşənbənin axşamı od yandırmağa gedəndə, məhəllənin adamları yığışar, birlikdə gedər, yaslı və əzal adamın evinin qabağında od yandırır, ondan sonra gedər öz evlərinin qabağında od yandırarlar.

Bu mərasimdən sonra ki od yandırmaq şənliyi qurtarar, yenə qohum-qəblə yığışarlar o yaslı adamın evinə, onun evində şam bişirərlər. Özləri də onun evində şam yiyərlər və fatihə də verərlər. Sonra ayrı qonşular da gələr təsliyəti diyər¹ və baş sağlığı söyləyərlər.

4. Axır çərşənbə axşamında od yandırmaq.

Od yandırmaq indi də, qədimlərdən də yüksək səviyyədə olur. O belədir ki, neçə gün qabaqdan uşaqlar, yeniyyətmələr gedər çöllərdən quru tikan, qızılgəvən², yanmalı tonqal-odun və ayrı yanacaq zadlar yığar, evdə saxlayarlar, bazar axşamı (seşənbə günü) axşam çağı onu odlamaqla şənlik mərasimini icra edərlər və bu od yandırmağın adına nədovra, ya nadara deyərlər. O mərasimlərdən biri nədovranın üstündən atılmaqdır. Qədimlərdə qızılgəvəni odlayar və başları üstə tovlayardılar³ və bu gəvən şö'lələndi. Amma indi bəziləri alüminium tikələrini tovlamaya qoyur və tovlayırlar ki, o da havada şö'lələnər və uşaqlar hov çəkərlər və sevinərlər. Cavan oğlanlar hər kəs öz evinin qabağında, əgər mümkün olmasa, üç-dörd evdən birinin qabağında od yandırır və şənlik yaradarlar. Qədimlərdə hər kəs öz evinin damında od yandırardı və damlardan ailələr bir-biri ilə ilgi saxlayardılar, bu mərasimdə yə'ni damlarda od yandıranda tamam ev əhalisi iştirak edərdilər. Lakın küçələrdə olanda yalnız oğlanlar iştirak edirlər. Bu od yandıranlar odun üstündən neçə dönə oyna-buyana atılarkən dəfələrlə şe'rlər – sözlər oxuyarlar, oda və şö'ləyə diyərlər, məsələn:

Saxlasın Allah bizi,
Sən sarı, mən qırmızı.

- 1. Təsəlli vermək
2. Tikanlı bitki növü
3. Fırlamaq

2 46

2 = 42 = 4 42 2 =
2 2 2 2 = 4 42 2 =
2 4 4 2 =
2 42 1 4 2 2

4

2 = 4 42 =
2 42 4
2 = 4 42
2 4 2 2 B

5. Kilid salmaq:

4 2 4 2 2 4 1 4 42 42 24 4 2 4 2 2
4 4 B 4 4 4 4 4 4 2 4 4 4 2
4 2 2 4 2 = 4 2 B 42 4 24 4 42 42
2 4 2 4 2 2 4 7 2 42 7 2 21 2 4 42 42 2 42 4 =
4 2 4 B 4 42 21 2 4 42 2 4 4 2 2 42 2 4 2
2 4 4 4 2 2 4 2 4 4 2 2 4 2 4 42 2 4 42 4 2
2 2 42 2 2 4 4 B 4 2 4 2 2 4 2 24 2 24 4 2 4 24 4 =
2 2 2 2 2 42 4 4 21 14 4 Y 21 4 42 2 2 1 2 7 4
2 2 21 2 42 4 4 2 2 B 4 2 2 4 2 4 4 4 2 2 4 =
4 2 4 N 4 4 4 4 = 4 2 4 = 42 =
2 2 42 4 42 2 = 4 2 4 42 14 42 2 2 4 4 B 42
4 = 4 2 1 2 3 4 2 42 2 = 4 2 = 4 2 4 2 2 4 2
2 2 2 B 4 2 2 = 4 4 4 4 4 = 4 42 24 4 4
2 2 2 24 4 21 2 4 2 = 4 2 = 24 42 1 42 1 4 4 B

6. Təbəqələndirmə:

2 2 2 4 2 4 2 42 4 2 2 2 1 42 2 2 1 4 1 42
2 2 2 B 4 1 4 4 2 1 4 214 = 4 = 4 1 = 42 2 42 = 4 2 = 4 4
2 14 7 2 4 42 21 4 B 4 1 4 2 42 2 4 2 = 24 2 4 4 2
= 4 2 4 2 4 2 4 4 2 42 2 4 2 4 2 B 4 1 4 4 2421 2 2
42 2 42 4 2 4 4 4 2 2 B 4 1 4 2 4 2 4 4 4 2
2 42 2 14 7 21 2 2 4 1 4 4 2 2 = 41 4 4 4 4 1 4 =
2 = 4 2 4 4 2 42 4 2 = 4 = 4 2 = 42 2 = 4 4 = 42 1 42 4 27
2 4 4 4 = 4 2 42 4 2 42 2 4 2 242 2 2 B
2 2 4 24 2 4 2 2 2 4 2 4 2 4 = 4 1 4 2 4 2 4
2 4 4 = 42 4 1 4 242 2 2 B

?????????
Y B 4 2

7. Bacalığa şal sallamaq:

Qədimlər ki, damlarda bir balaca pəncərəyəbənzər qapı olardı, oradan həmi işıq gələrdi, həmi də evin tüstüsü çıxardı. Ona görə adaxlı oğlanlar axır çərşənbə axşamı od yandırma mərasimi qurtarandan sonra, qaş qaralanda öz nişanlısının evlərinin damına çıxar. Bir şal ki, qabaqcadan öz nişanlısı toxuyub və oğlana veribdir, o, bacadan o şalı evin ortasına sallayar. Qız və qızın anası da bilərlər ki, bu şal o adaxlı oğlanın şalıdır. O anda hər nə ki, oğlana çərşənbəlik verməlidirlər, o şala bağlayarlar, oğlan şalı dama çəkər və şeyləri götürər gedər.

Bu şal sallamaq ona görə olardı ki, oğlanlar nişanlılarını günüz işıqda görə bilməzdilər və kürəkənlər utanardılar ki, şəxsən özləri gedib çərşənbəlik və bayramlıqlarını alsınlar. Ona görə bu əməl o utanmağın qabağın almaq, həmi də bir məhəbbət və şənlik və istək yaratmaq üçün idi.

Rəhmətlik ustad Şəhriyar da buyrurlar (Heydər babaya salam, 27-ci bölüm):

Bayramıdı, gecə quşu oxurdu,
Adaxlı qız bəy corabın toxurdu,
Hər kəs şalın bir bacadan soxurdu.
Ay nə gözəl qaydadı şal sallamaq,
Bəy şalına bayramlığın bağlamağ.

Şal istədim, mən də evdə ağıladım,
Bir şal alıb tez belimə bağladım,
Güləmgilə qaşdım, şalı salladım,
Fatma xala mənə corab bağladı,
Xan nənəmi yada salıb ağıladı.

Deməliyəm ki, çox oğlanlar nişanlı olmadan qabaq sevdiyi qızın özünü təkcə görüb danışa bilmədiyinə görə və ondan bir “hən almaq”¹ imkan olmadığına, bu şalları o bacadan sallayardılar ki, qızın özündən və anasından da bir razılıq alsınlar. Hər halda şal sahibi mə'lum olmalı idi. Adaxlı olmayan oğlanlar sevdiyi qızın evinə şal sallayanda qızlar nəzərlərini belə sözlərlə bəyan edərdilər, məsələn, əgər qız da oğlanı sevseydi, belə oxuyardı:

Ay bacadan şal salan,
Bayramlığını alan.
Çək şalını sevmişəm,
Bayramlığın qoymuşam.

-----
1. “Hən” cavabı almaq, razılıq almaq

Əgər sevməseydi belə söyləyərdi:

Ay bacadan şal salan,
Tez mənə mayıl olan.
Məni sənə verməzlər,
Ged ayrı evdə dolan.

Ya:

Ay bacadan sallama,
Tez şalını sallama!
Məni sənə verməzlər,
Day xalavı yollama.

İndi daha nə o damlar var, nə o dərbəçələr¹, nə o şallar var, nə o şal-sallamaqlar. İndi o dərbəçələr pəncərəyə dönüblər, şalsallayanlar da ayrı kəhkəşanlardan yer üzünə şal sallayırlar. Beləliklə, bizim folklorumuz batır gedir.

8. Axır çərşənbə günü səhər çağı axar su başına getmək:

Axır çərşənbə mərasimlərindən biri də səhər tezdən işıqlanmadan axar su (çəşmə, kəhriz, çay) başına gedməkdir.

Bu mərasim belə olardı ki, axır çərşənbə günü səhərin işıqlanmasına bir saatca qalanda və kişilər yuxudan durmadan cavan xanımlar, xüsusilə qızlar, axar su başına gedərlər. Orada bir yaşı çox olan xanım ki, bəzək-düzək də başarar, qabaqcadan özüylə ələk, qeyçi, ayna, daraq, sürmədan, bə'zi bəzək şeyləri və s.-ni duru su başına aparar, orada oturur, gələnləri gözləyər. Cavan qadınlar, taza gəlinlər və qızlar, qabaq gün bazar axşamından alınan taza və su dəyilməmiş kuzəyə bir az yeməli şeylərdən doldurar, aparar su başında bəzəkçiyə verərlər. Cavan xanımlar və qızlar başlarını və üzlərini bu duru suda yuyandan sonra bəzəkçi xanım o gəlinlər və qızların üz-gözünə, qaşına bir az yetişər (bəzək vurur – Q.Ş.) və bəzək verəndən sonra qızlar neçə dönə aynaya baxar, ürəyindən bir sözlər keçirərkən o sudan o taya bu taya atılar və bu sözləri diyərlər:

Atıl-batıl çərşənbə,
Bəxtim açıl çərşənbə.

Sonra o taza kuzəni təmiz sudan doldurar və evə qayıdirlar. Evə yetişənə qədər kuzə yerə qoyulmamalıdır. Ondan sonra gün yayılır, gənclərə,

-----
1. Baca

úaaaf í ueaf eada í paay eadedyd ee, í í ead aa í noeóí aawí a yaaýdeyí aó oyí-
eee í ydaneí ay eodeae aaydeyd. Aó naawadaaf ní í ða úaaaf ead oacá í aeadaduf ú
yeeyd, eo-yeyday eoi óða, ea aedu í eoi ead í eí aì aua aawaeadead. Aóí ó aa
aaí yeeyí ee, ayaei eyday aó yoi (aðuð -yðoyí ay yoi ö – A.Ø.) úaaaf ead
æeada yaaýðí eeyd, að -aí aði uaead ay aedu ayuðyí af euæad aayðí eeyd ee,
ef æe oáææeçéí í a aadóueúð.

9. Yumurta boyamaq:

Úaaaf aawí ead-aiçead, oðnoñeey í eafí eu aiçead eoi óðaæadu au aeeðyí-
ayí ní í ða eñoe-eñoe auiðí uçu, ñaðú, eaoue af eaeadea, eoi óðaæaduf oñoóí ay øy-
eeyeyd – yoeeyd -yeyd ay eaçuead eaçadead. Eoi óðaæaduf oñoóí ö ayçydeyd ee,
í eafí euæaduf a oáaa aí aðaí aa í á-yñeíe aed eanaaa, ea af oáaaa í oáaauf
e-eí y aadaeð, ea aa oaaæada -yðoyí ay eee ay aaeðai eu aadyí ay í af eaeu
ay ypcye eoi óðaæadaaf aadydeyd.

Eoi óðaí u aeeðyí ay ay af eaeaf aa, ay'çeneí ef oñoóí ayí aed ñaí ay ei-
eyd nydeeydeyd ay af eaf íf e-eí y ñaeadead. Aeeýí ayí ní í ða í ñaí eadu a-aí aa
eadeyde au aaeð ay aed ypcye í aðuð eoi óðaí íf oñoóí ay aaeð.

10. Yumurta oynamaq:

Eef írfí yoi eyde, oðnoñeey aðuð -yðoyí ay ay aaeðai yoi eyde Açyðaaeuaí-
aa eoi óða þeí yí ye (-aãauaðí aa, æpeoaðí ye) í eoi ó eua í eoi að.
Óðaá Øyudeeð aó aadyay eaçideð (Úæeð aaaaæa ñaeai , 32-ue æpeoi):

Eoi óðaí u ype-yé yoeo af eadua,
xããauaðí aa ní af eaduf ní eadua,
Í eí aì aaaaí aedy í yyyd af eadua?
Bee í yí y eaoue aua aadyæ!
Eðçá í yí y í í aðoç yoeo aydyðæ.

Áyaei eyday 1350-ue yoi yð eee – 1971-ue í eeaæ eey ayayð Óauðaf aa eó-
í óðaí u í eay ñaaf adaaæaduf oñoóí ay ay ñaadauead. Í í a yðy æeyuy ay
uaí af adaaaf íf oñoóí ayee eoi óðaæadaaf oææaeaf adaa adaa oñoóí ay eó-
í óða æpeoaðí y aaa eae.

Øyaónyð í auaeuf aa aeeue ay óða oaaæad ay úaaaf ead aaeðai a 40-yoi ,
aed ae aaeaf aa eoi óðaæadaaf í á-yñeíe aeeýdeí y aðí aæa ef oæeð ay
í í eaduf -í o aydeíe ña-yð ay í í eadu auiðí uçu í eí aa ö-oí í að ay ní uaí
aaauúæa noaa aeeðyí ayí ní í ða aóçóí e-eí ay aóææeadead¹ ee, eoi óða -í o
aydeñeí (aed ae aóç e-eí ay aaeð). Í eoi óðaæadu aðuð -yðoyí ay ay aaeðai
yoi eyde aóçóí e-eí ayí -uðaðað ay eyí æe í æeaf eaduf aa oaaæadu -aady-
eydeí y euuadeyí í yð aóðoóaa² eoi óðaæaduf ú æpeoaðí yeý aawaeadead.
Aæyeeey, uyð eyñeí eoi óðaí u ní í aña, í aede ní af íf eoi óðaí u ðeð.

- 1. Añauðí aa
- 2. Í yðu yyeí ye, øyðo aauæai aa

11. Çil Yasin suyu:

Åæðàì ýòí ò äý èè öýüàèè î èì àààí ààààà èèøèýð öýì èç èóèóí àí ààí äý òàçà î àèðàð ýèèýí äýí ñí î ðà èýí àèí , èà î ýüýèèýí èí àðèèè î ý-èàèí ý èüü-øàðèàð. Åèð, èà î á-ý àðèèè öýøèýð àààààèàðí à àí èàð äý àòòò ñò àí èàòðàðèàð äý î í óí -ààðýñèí ý èüüøàðèàð. Åèð î ýòýð àèè Åòð'áí úí Èýñèí ñòðýñèí è óüà-ààí ñàèè-ñàèè îòóèàð äý î á-ý î ýòýð äý î ðààà î èñàèàð, î í óí èà üýì ñýàà î èóá î àèè îòóáóóò Èàñèí è îòóèàðèàð äý î ñòèá îòóèýýðèýð. Ùýàèàýòýí , àóáí ü äý Èàñèí è îòóèàðí òñòóí ý -èèýýðèýð äý ñýí ýðèýð. Åàèýèèèèý, î ñòèó î óààðýè äý î óäýàäýñèýøàèðýðèýð. Ùýì äýò öýäýðòòè è-òí î ñòààí òàçà èóçýèýðý àí èàòðàð äý ààèýðèí ý àí àðàðèàð. Î ñòààí ðí üý ðç öçèýðèí ý, î òàüíí àðòò àèð èáí úí à, áóüààèà äý èáí ýèè çààèàðí òñòóí ý î á-ý ààí üü -èèýýðèýð äý ñýí ýðèýð èè, äýðýèýòè ààààì èü äý î àèààð î èñóí. Å'èèààèàð ààðüü èè, èè öýüàèè î èáí àà ààèüàèàð àèð äýòý àðòàñü òñòóí -ðí ýð äý áó öüðèáí î àèàðü î -èè Èàñèí îòóèáí èàð äý öýøèí àðàðýñèí äý îòóðáí èàð ýðòýðèýð.

Äý'çè èèðààèàðàà èàçüðèàð èè, ààèüàèàðü î -èè Èàñèí öýøèí èí è-èí ý ñàèàðí üø-èàð. Î ýí èì î ýçýðèí üý, ýððýè ààèüàèàð àèðü ààààà î èì àèü èàèèýð. ×òí èè î ñòèó è-ýðàèèýð, èàèèí è-èí äý ààèüà î èí àèáí ñòèó è-ì ýè î èì àç. Åó ñðçò äý-àèí àààì èàð àà àèèýðàèèýð.

12. Neysan suyu (Ab-e-Neysan):

Åó èýèì ýí è ýðòòðýì äý'çèèýðè äý Èàèñáí èèèýàèèýð. Ùàèáóèè, "Î àèñáí " ñýüèü äý àí üòò î èì àèüàð. Î àèñáí òòí è àèèàðí ààí àüð, èàçúí àà 2-üè àèüàð. Î îàðòç ààèðàì úí ààí 23 ýòí ýàäýí äý Î àèñáí àèü ààòüè î èòð äý 30 ýòí àòð. Óñòàà öýüðèèàð àà èàçüð (Ùàèäýð ààààèà ñàèàì , 91-üè àðèòí):

Î àèñáí àòòàò, àèç äý àòòàòè èàüüøà,
Ùàè ààèèðàèè äýèèý èàüüø èüüüøà,
Èèì ààøàðüð ñàèèýðèí ýí àí üòòà?
Åàèàèèèèè òàèòóí -òí óç ýýèì èøàè.
Èì àí èèèý äýüàýñèí äý ààèì üøàü.

Åæðàì ààí 45 ýòí ýàäýí äý àèð î á-ý ààá, èà öýøò òñòò à-üà èáðäý, î ý-ñýèýí, ààì èàðàà àí èàðèàð. Åèð-èèè ýòí óí àðàñúí àà üýòí ýí¹ èàüüø èàüàð äý î àààèàðà ñò èüüüøàð. Åó ñòèàðü ýðòòòòà àèð èáðý èüüàð äý àèð èóçýèý àí è-àòðàð äý ñàèèàèàðèàð. Ñí î ðà àèð î ýòýð öýñòý (î ýðèç) î èòðñà, î öýñòýèý áà-ðýðèýð è-ý äý òí òàèà äý üàààèý öýì èð òòòáí àà üýð äýòý àèð èñòèèáí äýäýð î ñòààí ààòàðèàð èè, -ðòýè äýðýèýòèè î èñóí.

Ùàçüðèààü: Åóì ðò ØÐÛÐÈÈÅÐ

-----
1. Î öøèýà, úðèì ýí